

HANIBAL LUCIĆ I TEOFRAST

JOSIP TALANGA

(Zagreb)

UDK: 1(091) Lucić/Teofrast
Izvorni znanstveni članak
primljen: 4. 10. 1989.

Svojim vrijednim prijevodima starije hrvatske književnosti na suvremeni jezik Marko Grčić je pridružio i Lucićevu »Robinju«. Izdanje je dvojezično, a tiskano je zajedno s prijevodom Hektorovičeva »Ribinja«. ¹ U *Pozdravljenju* Francisku Paladiniću, vjerojatno članu slavne hvarske obitelji Paladinića², između ostaloga Lucić piše i ovo:

»I zasve da se ja nadiju da ona [tj. Lucićeva dramska poema »Robinja«, napomena moja] — iz ovoga oplovita mista u tuje strane pribrodivši se — poznana hoće biti onako kakono pozna Teofrasta atenska starica...«

Na te riječi Grčić doslovno priopćava objašnjenje Bratoljuba Klaića³:

Teofrast, starogrčki filozof, učenik Platonov i Aristotelov; ovo je ime dobio kasnije kao pridjevak zbog svoga krasnorječja (grč. *theós* 'bog', *phrásō* 'govorim'), pa se na to i odnose Lucićeve riječi da je »atenska starica«, tj. grad Atena, spoznala njegovu vrijednost i dala mu to ime.

U ovoj bilješci točna je samo etimologija imena. U odnosu na Teofrasta pobrkane su dvije potpuno različite anegdote iz njegova života. No ponajviše začuđuje neskromnost Lucićeva koja bi proizlazila iz takva tumačenja premda nam je on zapravo znan kao skroman i samokritičan pjesnik.

¹ Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1988. (Rotulus arhiv).

² Pribojević, Vinko: *De origine successibusque Slavorum*, ed. G. Novak/V. Gortan. Zagreb 1951, pp. 107—108 (Hrvatski latinisti, 1).

³ Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 7, Zagreb 1968, str. 63.

⁴ *Vitae philosophorum* V 39 (ed. H. S. Long, Oxford 1964).

Promjenu imena Diogen Laercije pripisuje Aristotelu osobno⁴: »Zvali su ga Τύρταμος, no Aristotel ga prezva Teofrast zbog božanstvenosti izričaja (διὰ τὸ τῆς φράσεως θεσπέσιον)«.⁵

Leksikon *Suda* ima istu anegdotu, ali još dodaje da ga je Aristotel prvo zvao Eufrast (εὖ 'bene'), a tek je kasnije prozvan Teofrast.⁶

Anegdotu s Teofrastovom »atenskom staricom« nalazimo u Cicerona:⁷

»ut ego iam non mirer illud Theophrasto accidisse, quod dicitur, cum percontaretur ex anicula quadam quanti aliquid venderet et respondisset illa atque addidisset: 'hospes, non pote minoris', tulisse eum moleste se non effugere hospitis speciem, cum aetatem ageret Athenis optimeque loqueretur omnium.«

(tako se ja ne čudim za ono što kažu da se dogodilo Teofrastu kada se raspitivao kod neke starice koliko nešto stoji. Rekla mu je cijenu i dodala: 'Stranče, jeftinije ne može'. Potištilo ga je da nije mogao izbjeći dojam da je stranac iako je živio u Ateni i govorio atički grčki najbolje od svih).⁸

Lucić je obje anegdote mogao pročitati kod Cicerona: onu o promjeni imena zbog krasnorječja u kraćem djelu o savršenom govorniku (*Orator* 62), a onu o atenskoj starici u Ciceronovoj povijesti retorike i govorništva (*Brutus* 172). Ta su mu djela zasigurno bila vrlo lako dostupna, napose ako se uzme u obzir da je južna Hrvatska uvijek bila u neprekinutoj svezi s tradicijom europskoga latiniteta. U svakome slučaju Lucićeva nakana nije bila da poveže te dvije anegdote. Tu je zbrku uzrokovao tek Bratoljub Klaić.

Lucić se nedvojbeno poziva na drugu anegdotu. Pitanje je samo što time zapravo misli. Ako ju je pročitao kod Cicerona, svakako je znao da se radi o odnosu dijalekta i književnoga jezika, dakle o nekoj jezičnoj posebnosti. Tako bi tim spominjanjem Teofrasta mogao ciljati na jezičnu, možda i stilsku, posebnost hrvatskoga kruga, a koja će kao takva biti prepoznatljiva u drugim sredinama. To bi onda bio nepostignut ideal u slučaju Lucića, kao što je to bio atički grčki u slučaju Teofrasta? Jezik i stil dubrovačke književnosti? Vjerojatno se i to misli. Međutim, Lucić vjerojatnije rabi tu zgodu u općenitijemu smislu: kao pjesnik skromno najavljuje da njegovo djelo nije postiglo besprijekorno savršenstvo, da će slabost biti brzo uočena.

⁴ Isto imaju Strabon, *Geogr.* 13, 2, 4 i Ciceron, *Orator* 62.

⁶ No. 199 (Lexicographi Graeci, tom. 1, pars 2, p. 701).

⁷ *Brutus* 172.

⁸ Kvintilijan (*Inst. orat.* 8, 1, 2) smatra da je Teofrast izgovarao pojedine riječi preusiljeno jer je pokušavao govoriti pretjerano čisto atički (nimum Attice). Inače Teofrast nije bio Atenjanin po rođenju.

Ipak izvjesna skromnost, bez obzira da li spominjanjem Teofrastove nezgode misli na lokalnost odnosno posebnost hvarskoga kruga ili samo hoće izraziti da njegovo pjesništvo nije doseglo idealno savršenstvo.

HANIBAL LUCIĆ I TEOFRAST

Sažetak

Ovom se kratkom bilješkom želi pokazati kako je pogrešno tumačenje da Lucić aludira na Teofrastovu zgodu s atenskom staricom kako bi naglasio svoju vlastitu vrijednost. Naprotiv, time hoće samo skromno reći da njegova *Robinja* nije postigla besprijeekorno savršenstvo.

HANIBAL LUCIĆ AND THEOPHRASTUS

Summary

In this brief note I am arguing that Lucić's allusion to Theophrastus's anecdote with the Athenian old women was wrongly interpreted as Lucić's intention to emphasize the value of his own poetry. On the contrary, he just wants to express in a modest manner that with his *Robinja* he has not achieved a perfect, irreproachable dramatic work.